

Самур

№ 11 (188) 2006-ЙИСАН 29-НОВАБРЬ

1992-йисан январдилай акъатзава

ЦИЙИВИЛЕР

ПАРА ЖЕЗВА

Москвада лезгийрин кьада р йис-сандивай пара жезва. Кьуд йис инлай виликан делилралди ина 10 агъзур кьван лезгийр яшамыш жезвай. 1989-йисан сиягъдиз кьачунрив гекъигаила, РФ-дин кьилин шагьберда лезгийрин кьада р 84 процент кьван пара хьанва. Им акI лагъай чIал я хьн, исятда Москва шагьберда лезгийрин кьада р 15 агъзурдалай алатнава. Гьукуматдин патай тушир делилралди абурун кьада р генани пара я.

Москвада лезги халкьарикай тир табасаранвийрин кьада р кьада р артух хьанва. Эхиримжи йисара ина архивийрин кьада р гьа идалайни пара хьанвайди лугъузва.

АБ ГУДА

Алай йисан декабрдин эхирра Урусатдин лезгийрин культурный автономиядин (ФЛНКА) тIалабуналди Госдумада этнополитикадинни дуланажагъдин рекъай лезги халкьар авай гьалар ахтармишдай элквей стол кьиле тухуда. И мярекатдиз гьазурвилер акван патал октябрдин эхирра РФ-дин Госдумадин Милли Месэлайрин Комитетда ФЛНКА-дин заседание кьиле фенай.

Элквей столдихь Кьиблепата н Дагъустандин гьаларикай, экономикадинни дуланажагъдин рекъай пайда хьанвай татугайвилерикай ва абур арадай акъудунин рекъерикай, РФ-дин виридалайни кьибле агъалийрикай тир лезги халкьариз кьайгъу кьалуруникай ихтилат фида.

КАРДИК КУТУНВА

“Азерэнержи”ди и йикъара Хачмаз районда цIийи электрик станция ва вичихь 110 киловаттдин гуж авай куьмекчи станция эцигна кардик кутунва. Гила Хачмаз республикадин кефер пата энергиядин рекъай виридалайни чIехи объект я лугъуз жеда.

Цийи станцияди алава яз 87 мегават энергия гуда ва гьа идалди кеферпата электроэнергиядин кьитвал тамамвилелди арадай акъудда. Идалай гьейри районда вичихь 330 киловатт кьван гуж авай цийи куьмекчи станцияни кардик кутада. И станцияди чкадин карханайри менфят кьачузвай энергиядин ери мадни хьсанардай мумкинвал гуда.

ЦИН ГУНГАР

Яргъал йисара чпи хьвадай цикай кьитвал чIугур Огъуз шагьбердин агъалийрихь гила са кьада р кьулайвилер хьанва. Иниз райондин “Сазур” ва “Алмалык” тIварар ягъанвай цин чешмейрай 4,5 километрдин яргъивиле цийи гунгар чIугунва.

“Азерсу”дин пулунин такъатралди цин гунгар арадиз гьанвайди Огъуздин цин кьаналрин кархана я. Ина гьакIни дренаждин кIвалахар кьилиз акъуднава. Шагьбер ара датIана цивди таъминарун патал 200 тон яд кьадай гьамбархана эцигна кардик кутунва.

ФИЛЬМ ЧIУГУНВА

Алай йисан декабрдин вацра “Россия кье” телеканалди араб чIалалди цийи фильмар кьалуруда. Сад лагъай фильм Дагъустандихь галаз алакьалу я. И йикъара фильм чIугъузвай группа ва адаз регьбервал гузвай машгур артист, РИА-дин РагъэкьечIдай уьлквейар чирдай институтдин араб чIалан ва медениятдин ахтармишунрин меркездин кьил, профессор Виталий Науменко Кьиблепата н Дагъустанда хьана. Ада кьейд авурвал, VIII-XIII виш йисара Кьиблепата н Дагъустанда араб-мусурман меденият генани вилик фенвай, а чIавуз лап пара менфят кьачузвай диндиз ва илимдиз талукъ гзаф ктабар араб чIалай лезги чIалаз элкьуьрнавай.

Лезги районрай цийи материалар кIватIай группади Кьиблепата н Дагъустандикай гьарад 20 декьикадин 2 фильм чIугунва. Санлай Дагъустандикай 4 фильм кьалуруда.

ЧИ ХАЛКЪАРИН I АКЪАI АР

Закафкъазиядин чилерал, Каспи гьулуьн кьерехда чка кьунвай Азербайжан Республика вичихь гзаф халкьар авай гьукумат я. Ина чпин кьада р 90 процентдилай виниз тир азербайжанвийрилай гьейри урусар, лезгийр, талишар, гуржийар, аварар, цахурар, чувудар, татарар ва маса миллетрин векиларни яшамыш жезва. Виш йисарин яцIарай акъатай абурулай кьедалди чпин меденият, фольклор, ацукьун-кьарагъун хуьз алакьна. Кьада рдал гьалтайла тIимил халкьарин жуьреба-жуьре рангарин музыкадин фольклор санлай Азербайжандин вири руьгъдин медениятдин чара тежер пай я.

Икьван гагъди хьсандиз, вири патарихъай чириз таханвай Азербайжандин халкьариз талукъ музыкади “Азербайжандин адет хьанвай музыкадин атлас” проектда кьетIен чка кьазва. И проект искусствоведенидин доктор, профессор Тарие л Мамедован регьбервилек кваз илимдин, публицистикадин ва музыкадин “Мусиги дуьньясы” журналдин яратмишунрин меркезди кьилиз акъудзава.

НИКМуздин (1930-йисар), гьакIни Бакудин Музыкадин Академиядин ва Архитектурадинни Искусстводин Институтдин (1960-1990-йисар) тежрибаяр асасдиз кьачуна цийи проект тувкIуьрай ксарип республикадин вири халкьариз талукъ тир фольклордин музыка (дегъ чIаварин, адет хьанвай, гилан девирдин) кIватI хьувун ва чирун чпин вилик макьсад яз эцигнава.

Азербайжандин музыкадин фольклордикай тувкIуьрнавай малуматар чара-чара халкьарикай чирвилер тагана агакьариз жедач. Кьадим цIаярин уьлкведа исятда чпив ислам, христианвал, иудаизм хьтин динер гвай 30-далай виниз халкьар ва этносар яшамыш жезва. Ина азербайжанвийр хьиз, туьрк чIалан халкьарни, огъуз группадик акатзавай Ахьскадин туьрквер, Крымдин татарар ва кьипчах сихилдикай тир Казандин татарарни ава. Абу р XX виш йисан сад лагъай паюна Азербайжандиз атанвайбу р я. Эгер татарар кьилди Бакуда ва Абшеронда яшамыш жезватIа, туьрквер республикадин районрани гьалтзава.

Кьафкъаз чIалан халкьар - лезгийр, аварар, цахурар, рутулар Дагъустан Республикада хьиз, Азербайжандин кеферпата н ва кефер-рагъакIидай патан районрани яшамыш жезва. Кьепеле ва Огъуз районра

Кьафкъаздин Албаниядин халкьарикай тир удиарни гьалтзава. Гуржистандихь галаз кьунши са бязи районра (Балакен ва Кьах) христиан гуржийрин, гьакIни ингилойрин (мусурман гуржийрин) хуьрер ава.

Дегъ чIаварилай Азербайжанда Иран чIалан халкьар - талишар, татар, мусурман куьрдер, гьакIни иудаизм дин гвай дагъдин чувудар яшамыш жезва. Асулдай христиан

ри чпиз хас музыкадин стиль, музыкадин алатрин кIватIал (даллам, зуьрне, балабан, кфил, писпи, чуьнгуьр, танбу р ва мсб.) арадал гьанва. Амма абурун музыкада кьилди ахтармишиз лайих тир фаркьлу жигъетарни ава.

Чпин чIалар ва дин фаркьлу тир урусинни татаринн музыкадин стилдихь са кьада р умуми ухшарвилер ава - манияр, кьилди лугъун, хордив лугъун, гужлу ванцин лирикадин манияр. Ихьтин ухшарвал и халкьарин арада фадлай авай медениятдин алакьайри арадиз гьанвайди я. Фаркьлу лишарикай яз Азербайжанда яшамыш жезвай Казандин татаринн музыкада пентатоникади кьугъузвай роль кьейд ийиз жеда.

Азербайжандин кьадим этносрикай тир талишрихьни девлетлу музыкадин фольклор ава. Абуру адетрихь, мехъеррихь галаз алакьалу манияр, дишегълийри кьуьлдай “гьалай” манияр генани хьсандиз хьенва. Манийрихь гьам талиш, гьамни азербайжан чIалалди тесниф авунвай гафар ава. И карди кьве халкьдин арада медениятдин рекъай кIеви алакьаяр авайди субутзава.

Азербайжанда яшамыш жезвай халкьарин ва этносрин фольклордин алакьаяр гзафни-гзаф абуру бине кутунвай чкайрилай ва тарихдин шартIарилай аслу я. Са гафни авачиз, виш йисара санал яшамыш хьайи Азербайжандин халкьарин музыкади сад-садаз таъсирни кьалуруна, гьатта гьа са вахтунда кьве чIалалди кьериз-цIаруз сад хьтин маниярни арадиз атана. И жигъетдай талишрин ва татрин фольклордин меденият мисал яз кьалуриз жеда. Эхиримжи виш йисара Азербайжандиз атай халкьарикай урусри, татарри, украинри, туьркверни лагъайтIа, чпин фольклордин адетар са кьада р михьиз хьена.

Азербайжандин халкьарин девлетлу музыкадин ирсини этномюзика вилик финин ва жемият демократиядин рекъай сад хьунин карда кьетIен роль кьугъуззава. Азербайжандин XX виш йисан литературадин тIвар-ван авай векилрикай тир Абдулла Шаикьа хьсандиз лагъанай: “Чун вири са ракъинин зерреяр я”.

Фаттагъ ХАЛЫКЪЗАДЕ,
Азербайжандин Милли
Консерваториядин доцент,
искусстводин илимрин
кандидат.

тир халкьар (урусар, ассириявийр, эрменияр), гьакIни чувудар (ашкеназар) жуьреба-жуьре чIаларин группайрик акатзава. Эгер урусинни чувудрин тIварар Азербайжандин этносрин картада XIX виш йисан эвел кьилера гьатнатIа, ассириявийр виш йис алаатайла РагъэкьечIдай патан Туьркиядай атана.

Гила Азербайжандин кьада рдал гьалтайла тIимил халкьарин музыкадин фольклордихь гьихьтин жанрин аватIа килигин. Ина зегъметдихь, хуьруьн майишатдихь, календардихь, адетрихь галаз алакьалу манийри, ишелри, лайлайри, лирикадин манийри ва халкьдин гьавайри кьетIен чка кьазва. Чара-чара халкьарин музыкадин фольклорда и жанрийри гьамиша гьа сад хьтин роль кьугъуззавач.

Лезгийрин, аваррин, цахуррин ва рутуларин музыкадин фольклорда зуьрнедални далдамдал ягъизвай кьуьлдай макьамри кьетIен чка кьазва. Абурун фольклорди манийрин жуьреба-жуьре жанрийр хьенва (ишелар, лайлайр, мехъерин, лирикадин манияр ва мсб.). И халкьа-

ЧАКАЙ КХЪЕНАЙ...

Лезги дишегълийр кIвалахунал рикI алай, герек тирла гьиле яракь кьуна хайи чилер хуьз алакьдайбу р я. Абуру чин Кевирдач. Абурун пекер тай авачир, маса халкьарин дишегълийрал алачир хьтин пекер я. Абурун пекер итимрин пекериз пара ухшар я лугъуз жеда.

Лезги ксар, вири крар чпин папарал вегъизвай Юкьван Дагъустандин ксарилай тафаватлу яз, зегъметдал гзафни-гзаф рикI алайбу р я. Кьаяр алукаяйла абурун папарин винелай алукидай плашдиз ухшар чими пек ксарип чпи, хпен хамуникай цуда. Санлай кьачурла, лезгийри алукидай пекер вири чкадин материалрикай, чпи хрзвай парчайрикай цуда, пата-кьерехдай маса кьачуна гьидач.

А.В.Пастухов,
академик,
1893-йис.

Къав алачир кIвализ
къванер вегъида.

Лезги халкьдин мисал.

ПОЛКОВНИК ТАЛЬБОВ

Село Муджуг Кусарского района в шутку называют "военной академией". Ведь больше тридцати муджугцев стали профессиональными военными. Только в семье Джаруллаха Тальбова два полковника и один подполковник. Полковник Мисрихан Тальбов воспитанник Фрунзенской Военной Академии. По его стопам пошли его младшие братья Новруз и Руфат. Новруз закончил Высшую школу МВД СССР. Сейчас полковник Новруз Тальбов начальник колонии особого режима в городе Плисетск Архангельской области. А подполковник Руфат Тальбов начальник разведки дивизии в Магаданской области.

Высокопрофессиональный военный специалист командно-штабного профиля с огромным опытом командования воинскими частями и соединениями, автор 128 учебных пособий по подготовке военных кадров полковник Мисрихан Тальбов на днях был гостем нашей редакции. Этот высокий, подтянутый, веселый человек оказался очень интересным собеседником.

Мисрихан Тальбов с особой теплотой рассказал нам о покойном военнике Муджугской сельской средней школы Джамале Джамалове, который вдохновлял сельских мальчишек идти учиться на военного. Благодаря его усилиям и стараниям в военно-патриотическом воспитании школьников, многие выпускники выбрали эту профессию. Первопроходцем же стал именно Мисрихан. В большой, дружной семье Тальбовых, где воспитывались 5 братьев и 2 сестры, как во всех лезгинских семьях, честность и трудолюбие были в большом почете. Именно эти качества помогли Мисрихану добиться своей цели.

Начал он службу в Грозном. Учился в школе младших командиров. За отличную службу, вместо положенного младшего сержанта получил звание сержанта и право выбора места для дальнейшей службы. Он выбрал Северо-Кавказский воен-

ный округ.

Эрудированный военный, азартно решающий трудные математические задачи, переписывающийся с редакцией научного журнала "Квант", он всегда был душой любой компании. Мисрихан выделялся своим стремлением получать знания. И как результат, превосходно сдав экзамены, поступил в Ташкентское Высшее Общевоинское Командное Училище. После успешного завершения учебы прослужил в Германии.

Его заветной мечтой была служба в воздушно-десантных войсках - ВДВ. Но по иронии судьбы после службы в Германии он оказывается в городе Чита Читинской области. Оказывается, Войска Дальнего Востока тоже назывались ВДВ. Но выбор уже был сделан, несмотря на суровый климат и прочие трудности, он начал здесь службу.

В 1986 году Мисрихан Тальбов блестяще сдав экзамены, поступил в Московскую Военную Академию имени Фрунзе, где на 30 мест претендовали более 800 человек.

В 1989 году, окончив академию, он направляется в Туркмению. Здесь командует учебно-мотострелковым полком, а через два года назначается начальником штаба мотострелковой дивизии. Затем Мисрихан Тальбов занимает должность начальника оперативного управления штаба сухопутных войск Вооруженных Сил Туркмении. В 1998 году он был назначен первым заместителем начальника генерального штаба - начальником главного оперативного управления генерального штаба Вооруженных Сил Туркмении. На этой должности он проработал пять лет. Ему предложили отказаться от двойного гражданства, обещали генеральские погоны и более высокую должность. Но советская военная закалка не позволила ему принять такое решение. В 2003 году выслужив установленные сроки службы, он подал рапорт об уходе в запас и свой военный мундир поменял

на гражданскую форму. Сейчас он работает инженером-механиком по надзору в одной из крупных строительных компаний в Ашхабаде.

Мисрихан хороший семьянин и примерный отец. Любит природу, среди своих друзей славится как опытный охотник и рыбак. Раз в году обязательно приезжает на Родину, навещает родных, несет цветы на могилу родителей.

За время последнего визита он встретился с деловыми людьми - выходцами из Муджуга. Поговорили они о судьбе маленькой деревни Кусарского района, которая нуждается в опоре и заботе, о том, как общими усилиями можно ее благоустроить. Мисрихан дал знать своим соотечественникам о своем желании участвовать в этом благородном деле.

Несмотря на то, что многие годы своей жизни прожил на чужбине, тянется он к родным истокам. А это так здорово!

С.КЕРИМОВА

НОВОСТИ

ЛЕТАЮЩИЙ БУДИЛЬНИК

Дизайнеру Эне Макана удалось избавиться от самого распространенного недостатка обычных будильников - их можно отключить, после чего продолжать спать. С "Мухой" этот фокус не пройдет, потому что новый будильник, так же как попавшие в спальню назойливая муха и комар не даст соне уснуть.

Ни для кого не секрет, что комар или муха способны разбудить самых больших любителей сна. В нужный момент круглый будильничек с пропеллером, словно вертолет, поднимается в воздух с "аэродрома", специальной поставки - базы, и принимается летать по комнате.

За свое изобретение Макана получила приз на Тайваньской выставке дизайнеров.

НОВАЯ ЗУБНАЯ ЩЕТКА

Согласно данным министерства здравоохранения США, количество американцев до 5 лет с больными зубами за последние годы выросло на 20 процентов. Американские дантисты надеются в ближайшем будущем значительно поправить эту невеселую статистику.

В этом им поможет замечательная зубная щетка, которая позволит своему владельцу или владелице слушать музыку во время чистки зубов. Оригинальность изобретения состоит в том, что в отличие от обычных магнитофонов и проигрывателей она делает это посредством звуковых волн.

В продажу музыкальная щетка поступит перед Рождеством. Играть щетка две минуты.

НЕОБЫЧНЫЙ ТЕЛЕВИЗОР

В Британии выпустили новый необычный телевизор. В выключенном состоянии - это по виду обычное зеркало для ванной комнаты, не боится ни воды, ни горячего воздуха, ни случайных царапин.

Интересной особенностью уникального изобретения является подогрев стекла - чтобы пар от душа не конденсировался и не мешал просмотру передач. У него еще есть вход для подсоединения компьютера. Так что телевизор способен быть и дисплеем.

РОБОТ-ХОЛОДИЛЬНИК

Домашнего робота со встроенным холодильником изобрели в Стране восходящего солнца. Новый робот-холодильник может, например, разливать из банок охлажденное пиво. Чтобы получить ценный напиток, следует вставить кружку в "руку" робота и нажать одну из трех кнопок. После этого робот начнет действовать.

Работа "роботизированного холодильника" сопровождается бегущей строкой на "лбу" и фразами, произносимыми детским голосом.

SOS!!!

КАСПИЙ ЗАТОПИТ...

До 2015 года уровень воды в Каспийском море поднимется более чем на 1 метр, в результате этого будет затоплено 130 тысяч гектаров прибрежной территории Азербайджана. Об этом АПА сообщил директор Центра морской гидрометеорологии Национального департамента гидрометеорологии Министерства экологии и природных ресурсов (МЭПР) Амир Алиев. По его словам, водой будут затоплены южные территории, в основном от дельты Куры до Астаринского района. На эти области придется около 90% затоплений.

По словам А.Алиева, в 1978-1995 годах уровень воды в Каспийском море поднялся на 2,5 метра, в результате этого было затоплено 50 тысяч гектаров территории Азербайджана. На этот раз 80% затопленных территорий также придется на долю южных районов. По словам А.Алиева, повышение уровня воды в Каспийском море окажет отрицательное влияние на биологическую и гидрологическую жизнь моря.

Сотрудник МЭПР отметил, что карта затопления уже разработана, и в ближайшее время она будет опубликована.

С ЛЮБОВЬЮ К ДЕТЯМ

Потеряв своего 10-летнего сына, Вера впала в глубокое отчаяние. Он был талантливым мальчиком, писал стихи, делал к ним иллюстрации. Вере казалось, что она больше не сможет жить полноценной жизнью, горе матери было безграничным. Но время лечит все раны. Вера стала интересоваться судьбами детей-сирот, стала частым гостем в детских домах. Она создавала контакты с талантливыми детьми. И у нее появилось желание издавать книги для них. А в качестве авторов она стала выбирать, в основном самих детей. И вот уже 10 лет проект "Проза-детям" шагает по России, а в последнее время ее участниками становятся не только представители бывших советских республик, но и зарубежных государств.

Усилиями организатора этот проект превратился в детский праздник, который объединяет представителей многих народов. Вера Ивановна Львова собирает произведения юных дарований, издает их книги и распространяет. А помогают ей в этом меценаты. Благодаря ее стараниям, многие юные прозаики смогли прославиться. Ведь их книги издаются тиражом от 15 до 30-тысяч экземпляров.

Примечательно, что любивших авторов изданных книг награждают подарками и призами, они становятся участниками праздников, посвящен-

ных этому мероприятию. А в последние годы проект превратился во всероссийский фестиваль - в яркий праздник, где участвуют одаренные дети, а также взрослые, поддерживающие эту добрую традицию. Конечно же, до начала праздника жюри определяет победителей. Отличившихся награждают торжественно, в честь победителей исполняются песни и танцы.

Такие фестивали проходили в разных регионах России. А в прошлом году фестиваль собрал друзей в Дагестане. Для махачкалинских, дербентских и каспийских детей были организованы красочные праздники. Представители властей не только поддержали эту идею, но и всячески помогли его проведению.

И вот, теперь "Проза-детям" у нас в республике. Как всегда, Вера Ивановна в поиске талантливых прозаиков, пишущих для детей. Гостя побывала также в редакции газеты "Самур". Главный редактор Седагет Керимова рассказала гостью о маленьких талантливых авторах-читателях лезгинской газеты. Было решено провести совместный конкурс для детей, пишущих рассказы, сказки и повести. Отобранные редакцией произведения будут рекомендованы для издания в Москве.

АЗИЗРИН СЕВДА.

Вера Ивановна Львова журналист, писательница, сценарист, родилась в Архангельске, училась в Татарстане. Она мечтала стать артисткой, но ее сестры братья отговорили ее от этой идеи, она стала профессиональной журналисткой. В 1994 году Вера стала издавать свою газету "Детектив от Веры", а через год вышла ее первая книга. За девять лет она выпустила 22 книги. Это и психологические, и детективные и историко-документальные романы. Вера Ивановна - организатор Всероссийского литературного конкурса "Проза - детям". С помощью друзей-спонсоров она выпустила в свет 12 сборников для детей из серии "Проза-детям".

Мужество делает ничтожными удары судьбы.
Демокрит.

Əslən Bakı ləzgilərindən olan, 1877-ci ildə burada neftçi Razaqın ailəsində dünyaya gələn, 1905-ci ildə Bakıda ləzgi teatrının əsasını qoyan İdris Şamxalov qeyri-adi insan idi. Təbiət ona həm fitri yaradıcılıq və insanlıq istedadı, həm də nadir güc bəxş etmişdi. Ləzgi mədəniyyəti və ədəbiyyatında ilk aktyor, rejissor, bəstəkar və dramaturg kimi tanınan, ərəb, fars, türk, rus, alman dillərini dərindən bilən, həmin dillərdən ləzgi və Azərbaycan dillərinə tərcümələr edən İdris Şamxalovu ötən əsrin 30-cu illərində Sovetlər ölkəsinin tanınmış teatrşünasları "nadir istedad sahibi" adlandırmış. "Sovetskiy teatr" jurnalında, Moskva və Mahaçqalada nəşr olunan qəzetlərdə onun haqqında məqalələr və öçəklər dərc etdirmişdilər.

Başqa sahələrlə yanaşı mühəndislik istedadı da onun adını yaşadır. Axtıda qayaları yarıdıraraq, çəkdiyi kanalın suyu ilə bu gün də yüz hektarlarla bağlar və əkinlər suvarılır. Mütəxəssislərin qeyd etdikləri kimi, xalq arasında "İdris kanalı" adlanan bu meliorasiya qurğusu nadir mühəndis zəkasının orijinal məhsuludur.

İdris Şamxalov məşhur pəhləvan Sali Süleymanın qalib gələ bilmediyi yeganə güc sahibi olub. Minlərlə insanın gözü qarşısında varışmış bu pəhləvanlar ömürlərinin sonuna kimi dostluq etmişlər. Pəhləvanlıq etsəydi, I.Şamxalov bəlkə də bütün dünyada tanınardı. Lakin o, yaradıcı insan idi. Doğma xalqı üçün nə işə yaratmaq istəyirdi. Yaradı da...

İLK TEATR

Onun xalq qarşısındakı ən böyük xidməti 1905-ci ildə Bakıda ləzgi teatrının əsasını qoyması oldu. Bəzi tədqiqatçılar teatrın tarixini 1906-cı ildən başlayır. Bu da əsasən dövrü mətbuatın çıxışları ilə bağlıdır. Ötən əsrin 20-ci illərində ləzgicə nəşr olunan "Yeni dünya" qəzeti özünün 16 fevral 1929-cu il tarixli sayında yazmışdı: "Tamaşanın göstərilməsindən ötrü şəraitin olmadığını görəndə, rus əsgərləri gənc aktyorları qarnizona dəvət etdilər. I.Şamxalovun və S.Ağabalayevin dedikləri kimi, onlar ilk tamaşanı 1906-cı ildə Axtı qalasının əsgərlərinə göstərdilər". Həmin faktı əsaslanan məşhur teatr təncidçisi Sergey Qlaqol (famiyyəsi Qovorovdur) 1935-ci ildə yazmışdı: "Bu tamaşa faktiki olaraq ləzgi teatrının əsasını qoydu". (С.Глаголь. Лезгинский театр//Северо-Кавказский большевик. 14 июля 1935 г.). Onun 1936-cı ildə Pyatigorsk şəhərində çap etdirdiyi "Şimali Qafqaz xalqlarının teatri" və 1960-cı ildə Qabil Abdullayevlə birlikdə Mahaçqalada buraxdığı "Ləzgi teatri" kitablarında da teatrın tarixi 1906-cı ildən götürülür.

Ləzgi teatrının Dağıstanda ilk teatr olduğunu qeyd edən Q.Sultanova və tanınmış teatrşünas M.Zülfüqarova da bu rəqəmə əsaslanırlar. Süleyman Stalski adına Ləzgi Dövlət Musiqili Dram Teatrının bədi rəhbəri, Rusiya Federasiyasının əməkdar artisti, Dağıstan Respublikasının Dövlət mükafatı laureatı Əsədulla Novruzbəyov özünün "Ləzgi teatri" (rusca) kitabında əvvəlki müəlliflər kimi, 1906-cı il tarixini öne çəkir.

Tarix elmləri doktoru Conrid Əhmədov öz fikrini belə açıqlayır: "1906-cı ildə Axtıda yerli ziyalıların təşəbbüsü ilə teatr yaradıldı. İlk tamaşa həmin il Axtı qalasında oldu. Onun tamaşaçıları əsgərlər və yerli əhəlinin nümayəndələri idi. Teatrın yaradılmasının təşəbbüskarları və ilk aktyorları İdris Şamxalov, Səfərbəy Ağabalayev, Abdul Mütellib Hacıyev, Hacımurad və Məhəmməd Mirzə Əyyubovlar idi". (Джонрид Ахмедов. Новая "Ахтынаме". Махачкала, 1972. с.190.)

Təəssüf ki, adları qeyd olunan müəlliflər teatrın yarandığı tarixi şəraiti unudurlar. Bu baxımdan ləzgi yazıçısı Ziyauddin Əfəndiyevin qeydləri diqqəti cəlb edir. Onun yazdığına görə Bakının Suraxanı qəsəbəsində yaranmış ləzgi teatrının bəzi aktyorları bolşeviklərlə dostluq edirdilər və inqilabi hərəkat başlandıqına görə Həsən Kisiyevin məsləhəti ilə müvəqqəti olaraq Axtıya köçmüşdülər. O və İdris Şamxalov yaxşı bilirdilər ki, xalqı qəflət yuxusundan ayılmağın ən təsirli vasitələrindən biri teatrdır. (Эфендиев З. Рагимат. Искусство и литература Дагестана. Махачкала, 1963. с.102-103.)

Tarixdən məlum olduğu kimi, 1904-cü ildə Bakının neft mədənlərində işləyən fəhlələrin 23 faizini ləzgilər təşkil edirdi. Paytaxtının bir sıra qəsəbələrində, Suraxanıda, Sabuncuda, Bayılda, Binəqədidə, Bibiheybətdə və başqa yerlərdə onlar daha sıx yaşayırdılar. Ona görə də məşhur ləzgi inqilabçısı Qaziməmməd Ağasiyev, Müqəddir Aydınbəyov, Əlimirzə Osmanov, Nürəddin Şerifov, İsgəndər Axtinski, Feyzulla Abasov və başqaları 1904-cü ildə Bakıda ləzgilərin "Farux" ("Ədalət tərəfdarı") adlı sosial-demokrat təşkilatını yaratdılar. Bu təşkilatın təkcə Bibiheybətdə 2 min nəfərdən çox üzvü var idi.

1905-ci ilin sonunda, yəni oktyabrın 15-də Bakı Müsəlman Xeyriyyə Cəmiyyəti yaranandan sonra "Farux"un təşəbbüsü

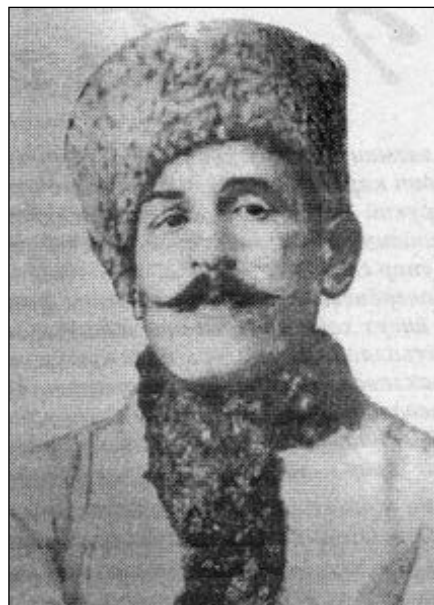
ilə Bakıda neft mədənlərində çalışan ləzgi fəhlələrinin xeyriyyə cəmiyyəti yarandı. Cəmiyyət 10 minə yaxın fəhləni əhatə edirdi. O, ləzgi və dağıstanlı fəhlələr arasında siyasi tərbiyə və mədəni-maarif işi aparırdı. (Вах: Дагестан. Справочник. Махачкала, 1929). Qaziməmməd Ağasiyevin məsləhəti ilə İdris Şamxalov cəmiyyətin idarə heyətinə seçilmişdi və burada böyük təşkilatçılıq işi aparırdı. İki il ötəndən sonra, 1907-ci ilin iyul ayında Bakıda Dağıstan xalqlarının "Dağıstan dağlılarının qarşılıqlı yardım cəmiyyəti" adlı xeyriyyə təşkilatı yarandı. Bu təşkilatın 8 min nəfərə yaxın üzvü var idi. Onun fəxri üzvləri cəmiyyətin fonduna birdəfəlik 200 rubl, heqiqi üzvləri isə birdəfəlik 2 rubl və il ərzində 3 rubl üzvlük haqqı verirdilər. (Вах: Azərbaycan Mərkəzi Dövlət Tarix Arxiv (AMDTA), fond 428, saxlama vahidi 157, var. 560.). Xeyriyyə cəmiyyətlərinin nizamnaməsində başqa vəzifələrlə yanaşı məktəblərin açılması, kitabxanalarda təşkilat, teatr, bədi özfəaliyyət kollektivlərinin yaradılması və onlara yardım göstərilməsi də öz əksini tapmışdı.

1905-ci ilin yayında İdris Şamxalovun Həsən Kisiyev, Xəlil Hüseynov, Aşurbəy Aşurəliyev, Cavad Məcidov, Umudxan Məcidov, Qaziməhəmməd Əlibəyov, Abdurəhman Əlibəyov kimi ziyalılarla birlikdə yaratdığı teatra adları qeyd edilən xeyriyyə cəmiyyətləri yaxından kömək göstərirdilər. Teatrı ərşəyə gətirənlərdən Məhəmməd

1916-cı ildə bir neçə əsər - Üzeyir Hacıbəyovun "Arşın mal alan", Hüseyn Cavidin "İblis", Zülfüqar Hacıbəyovun "Aşiq Qərib" əsərləri tamaşaya qoyulmuşdu. Həmin ilin ən böyük hadisəsi Üzeyir Hacıbəyovun "Leyli və Məcnun" operasının ləzgicə səhnələşdirilməsi idi. Sənətsünas M.Zülfüqarova bununla əlaqədar yazmışdı: "Ləzgi teatrına ele istedadlı aktyorlar gəlmədi və bu teatr o dərəcədə peşəkaraşmışdı ki, artıq 1916-1920-ci illərdə o nəinki pyesləri, həmçinin operaları səhnələşdirirdi". (Вах: Дагестанская советская драматургия. Махачкала, 1965.)

Ötən əsrin 20-ci illərində U.Əlibəyovun "Məşədi İbad" komediyası, rus müəlliflərindən L.Tolstoyun və N.Qoqolun bir neçə əsəri ləzgicə tamaşaçılara çatdırıldı. 30-cu illərdə C.Cabbarlının "Sevil", "1905-ci il" və "Od gəlini" pyesləri ləzgi səhnəsində oynanırdı. 1935-ci ildə F.Şillegin "Qaçaq" pyesinin almancadan ləzgicəyə tərcümə edilib səhnələşdirilməsi böyük hadisə oldu. Bununla əlaqədar "Dağüstənskaya pravda" qəzetinin 29 iyun 1935-ci il tarixli sayında yazılmışdı: "Bu tamaşa nəinki ləzgi teatrının yüksək səviyyəyə inkişaf etdiyini göstərdi, həmçinin bütün Dağıstan incəsənətində tarixi hadisəyə çevrildi".

İdris Şamxalovun yaratdığı teatr belə şöhrətləndi. Onun öz əsərləri isə bu teatrın şöhrətini birə on artırdı. Mütəxəssislərin yazdıqlarına görə gənc dramaturqun şah əsəri olan "Pərixanım" - tamaşaçıları aqlla-

MƏŞHUR LƏZGİLƏR HAQQINDA BİLMƏDİKLƏRİMİZ QEYRİ-ADI İNSAN

Eyvazov, Abdul Beybutov, Ənvər Quxmazov və Səfərbəy Ağabalayev həm aktyorluq, həm də rejissorluq edirdilər. Onların yaxından köməyi ilə 1905-ci ilin sonunda Suraxanıda, Sabuncuda və Bibiheybətdə fəhlələrə ləzgicə "Dağıstan gülləri" tamaşası göstərilmişdi. Həmin pyes Bakıda ikinci dəfə 1913-cü ildə tamaşaya qoyuldu.

Dağıstanın xalq artisti S.Vəlixanovun öz xatirələrində qeyd etdiyi kimi, Suraxanı teatri Axtı teatrından fərqlənirdi. Onun qadın aktyorları da var idi. Həmin teatrın işində indiki Quba, Qusar, Dağıstanın Qasımxür, Məhərrəmxür, Quraş rayonlarından gələn həvəskarlar iştirak edirdilər. Bakıdan sonra Axtıda teatr yaradan I.Şamxalov məşhur teatr təncidçisi Q.Sultanova "ləzgi dramaturgiyasına və teatrına bahar gətirmiş ilk qaranquş" adlandırmışdı. (Султанова Г. Поиск продолжается. Многоязычный театр России. М., 1980. с. 159)

İdris Şamxalovun qələmə aldığı "Köhnə Türkiyə", "Gənclik", "Burçəli", "Pərixanım", "Qafqaz savaşı", "Koroğlu", "Bu günlərdə" adlı dram əsərləri və başqa əsərlər nəinki ləzgi, həmçinin bütün Dağıstan dramaturgiyasının inkişafına təkən verdi. (Вах: "Дагестанская правда" qəzeti, 29 iyun 1935-ci il.). Ləzgi ədəbiyyatında Həsən Kisiyev, Abdulkərim Kisiyev, Camirzə Əfəndiyev, Nasir Əyyubov, Hacıbəy Hacıbəyov, Xasbulat Əsgər Sarıca kimi görkəmli dramaturqlar yetişdi. Onların əsərləri nəinki Dağıstanın, həmçinin SSRİ-nin bir çox səhnələrində tamaşaya qoyuldu. I.Şamxalov başda olmaqla həmin müəlliflər Qafqazda ilk dəfə olaraq, Azərbaycan dramaturqlarının əsərlərini ləzgicəyə çevirib səhnələşdirdilər. Təkcə

Hər bir insan öncə öz evinin çırağı olmalıdır.

İdris Şamxalov.

İdris tanımadığı adama fikirləşmədən cavab verir:

- Mən onsuz da pəhləvanam.
- Sali Süleyman inanmır və onu sınağa çəkir:
- Mənimlə gülüşə bilərəm?
- İdris yenə həzircavablıqından qalmır:
- Sən kimsən ki, mən lap Sali Süleymanın özü ilə gülüşərim.
- Qonaq:
- Budur Sali Süleymanın özü, - deyib irəli çıxır.

İdris elə bilir ki, o, zarafat edir. Amma yerli adamlardan bəziləri qonağı tanıyır və onun haqqatən də Sali Süleyman olduğunu təsdiq edir.

İdris özünü itirmir:

- Böyük pəhləvan Axtıya xoş gəlib. Amma bu gün mənim qonağımsan. Gülüşməyimiz qalsın sabaha.
- Sali Süleyman razılaşıb. Onlar evə çatanda pəhləvan böyük və yaraşlıq binanı görüb zarafatla soruşur:
- Sən mənə evə gətirmisən, yoxsa saraya?

İdris gülümsəyir:

- Elə buraya İdrisin sarayı, yaxud da "Fiyar və Rutul mehmanxanası" deyirlər.
- Pəhləvanı marağ götürür:
- Bu nə deməkdir?
- İdris cavab verir:
- Tərif olmasın, bizə qonaqçanlı nəsil deyirlər. Ona görə evlərimizi də belə böyük tikirik. Bunu Rutul, Fiyar və başqa kəndlərin camaatı da bilir. Odur ki, vaxtında mənzil başına çata bilməyəndə, gecəyə düşəndə burada qalıb dincəlir, səhər yollarına davam edirlər.

İçəri girəndə bir neçə qonağın əyləşdiyini görəndə pəhləvanın könüllü açılır. Onlar bir ailə kimi süfrə arxasına keçib şam edir, gecə yarıyadək söhbətləşirlər.

İdrisin haqqatən də çox insanpərvər və mərd adam olduyunu görəndə Sali Süleyman təzə dostunu pərt etməmək üçün onunla gülüşməkdən əl çəkərək, deyir:

- Səninlə rəqib yox, dost olmaq istəyirəm.
- İdrisə yaxşı bələd olmayan pəhləvan ondan gözəlilməz cavab alır:
- Dostluğumuz öz yerində, amma ləzginin sözü də sözdür. Camaat günorta meydana bizi gözləyəcək.

İdrisi fikrindən daşındıra bilməyən Sali Süleyman onunla yarışmalı olur. Minlərlə adam meydana toplaşır onları alqışlayır. Sali Süleyman adətli üzrə bir quru şalbanı çiyinə qoyub sındırır. İdris də belə edir. Pəhləvan demir zəncirləri qollarına sarıyıb qırır. İdris ondan geri qalmır. Sali Süleyman bir neçə tonluq meydan daşını güc verib yerəndirir. İdris çiyinini dirəyib, daşı əvvəlki yerinə qaytarır. Nəhayət, kəndir dartışması başlayır. Sali Süleyman İdrisi cızıqı keçməyə məcbur edər bilmir. Pəhləvan rəqibinin haqqatən də qeyri-adi gücə malik olduğunu görür, amma yenə onun pərt olacağından ehtiyat edərək, yarışı sona çatdırmaq istəyir. Amma İdris razılaşmır. Çarəsiz qalan Sali Süleyman gülüş xalçası üzərinə çıxır. Nə qədər güc işləyib, fənd qursalar da, bir-birilərinə qalib gələ bilmirlər. Odur ki, qardaş kimi qucaqlaşdırıb camaata baş əyirlər. Sonra pəhləvan ucadan deyir: "Halal olsun, mən İdrisə qalib gələ bilmədim, o əsl pəhləvandır".

Əhali onları alqışlara qərq edir. Ağsaqqallardan biri irəli çıxıb, pəhləvanları bağrına basır:

- Siz ikiniz də məğlubedilməz dağ qartallarısınız. Böyük pəhləvandan xahiş edirik ki, bir neçə gün bizim yerlərdə qalıb dincəlsin.

Sali Süleyman razılaşıb və deyilənə görə qədim Axtının mərkəzi meydanında üç gün, üç gecə el şənliyi qurulur.

Müzəffər MƏLİKMƏMMƏDOV.

BƏZİ FAKTLAR

2007-ci ildə Azərbaycanda orta aylıq əmək pensiyasının 56 manat olması planlaşdırılır.

Azərbaycanın xarici dövlətlərə borcu ilin əvvəlindən 16,05 faiz artmış, oktyabrın 1-nə olan məlumata görə 1 milyard 915,7 milyon dollara çatmışdır. Əhəlinin hər nəfərinə 225,6 dollar börc düşür.

Macarıstanda orta aylıq əmək haqqı 2000 avro təşkil edir.

Kosmosda müharibəyə hazırlıqla əlaqədar ABŞ 2006-cı ildə 57 milyon dollar vəsait sərf edib.

Hazırda dünyada 18 qaynar münaqişə ocağı mövcuddur. Onlara BMT-nin 95 minlik sülh məramlı qüvvələri nəzarət edir.

Serbiyanın xarici işlər naziri Vuk Draşkovici verdiyi məlumata görə Kosovonun müstəqilliyi tanınsa, dünyanın 40 vilayəti BMT-dən suverenlik tələb edə bilər və yer üzündə daha 40 ölkə əmələ gələr.

Dünyada ilk dəfə olaraq, Çin Şanxay şəhərində bütünlüklə yer altında 21 mərtəbəli 5 ulduzlu hotel tikiləcək.

1939-cu ilin əvvəlində SSRİ-də "vətən xaini" adı ilə məhbəsdə olanların sayı 1 milyon 317 min nəfəri ötürdü.

Rusiyanın hərbi silahlı qüvvələrində xidmət edən qadınların sayı 90 min nəfəri ötür.

Dünyanın ən böyük ensiklopediyası "Avropanın və Amerikanın şəkilli ensiklopediyası"dır. O, 105 min səhifədən ibarət-

ВДАЛИ ОТ РОДИНЫ

Нателла Исазаде окончила магистратуру факультета государственного управления университета штата Небраска города Омаха США. Сейчас живет в Калифорнии и работает в компании Калнетикс, специализированной в области новейших технологий. Трудится в отделе по контролю за качеством, отвечает за документацию, а также за внутренние и внешние ревизии, связанные с качеством продукции. Иногда в роли консультанта помогает компаниям, которые стремятся соответствовать международному стандарту качества известному в мире под названием ISO 9000.

Ее любимые вебсайты - новости CNN. Нередко посещает сайты русских газет - среди них любимые - АиФ, "Комсомольская правда", а также наше "Зеркало". С недавних пор satir.info стал для нее настоящей отдушиной в далекой Америке. Дедушка Нателлы Джавид Мамедов был юристом, отец полковник Октай Исазаде профессиональным военным. Мать Валида Исазаде занимается наукой.

Как живет нашей соотечественнице вдали от Родины? Своими размышлениями она поделилась с читателями "Самура".

С ранних лет до окончания средней школы я жила в Кусарах у бабушки и дедушки в большой дружной семье и имела светлое, полноценное детство. Закончила среднюю школу в 1992 году в Кусарах. С подростковых лет видела себя журналистом. Поступила на факультет международного права и международных отношений по специальности международная журналистика Бакинского Государственного Университета. Начиная со второго курса, я стала работать по специальности - сначала это была летняя практика, а потом осталась на постоянной работе в газете "Гюнай". Проработав здесь около трех лет, я перешла в газету "Зеркало", которая является одним из популярных еже-

недельников в стране.

По ходу моей работы в азербайджанских СМИ я заметила, что интересные меня темы чаще всего оказывались общественными темами. Это отмечено смертной казни в Азербайджане, военнопленные и заложники карабахской войны, ветераны войны, нищие на улицах города, дети-сироты и т.д. Для всестороннего освещения этих проблем на страницах печатных изданий приходилось непременно затрагивать и правовые аспекты данных вопросов, для чего нередко приходилось обращаться к мнению юристов. Именно тогда я решила поступить на юридический факультет, чтобы просветить себя в вопросах права на более высоком уровне.

В 1999 году, получив диплом юриста одного из московских вузов, я приняла предложение о работе от одной американской компании в Баку. Новая работа включала в себя как письменные, так и устные переводы при встречах представителей ряда стран на высоком уровне.

В то же время я упорно работала над воплощением в жизнь еще одной своей мечты - получить звание магистра в одной из англоязычных стран. Учитывая связанные с этим затраты и прочие как объективные, так и субъективные барьеры, я точно знала, что единст-

венным доступным для меня способом было бы поступить туда на конкурсной основе.

И вот настал день, когда стало известно о результатах конкурса, и я оказалась в числе тех, кому позвонили с новостью о том, что один из университетов США приглашает меня на учебу в магистратуре.

Два года, прожитые в студенческом городке в небольшом штате, расположенном в глубинке материка, пролетели довольно быстро. Вначале были трудности с привыканием к новой обстановке, к стилю преподавания американских профессоров, к самым разным акцентам одногруппников. Если даже я пережила так называемый культурный шок, для меня он прошел в форме постепенного принятия американской культуры. Со временем я привыкла, и поняла, что здесь достаточно много положительных.

Не могу не поделиться с соотечественниками своим мнением по одному вопросу, который меня трогает. Наши люди в любом возрасте намного ярче и светлее своих американских сверстников. Правда в том, что людям среднего достатка так же приходится нелегко, все очень много работают. Но все же для них здесь делается очень многое, чтобы защитить их интересы. И в целом, у здешних людей просто не существует тех социальных и бытовых трудностей, с которыми сталкиваются наши люди. Экономические условия здесь таковы, что в рабочих условиях специалистам предоставляется доступ к достижениям науки и техники, что значительно облегчает их работу.

И главное, от того, что социальная жизнь американцев, особенно американок устроена по другому, и у них не уходит так много времени на быт, каждая из них имеет неограниченные возможности заняться в жизни именно теми вещами, которые интересуют их или их детей. И потому, неудивительно, сколько американских старушек вдруг превращаются заново в студенток вузов, начинают брать уроки игр на пианино, или же открывают свои галереи живописи и т.п. Очень хотелось бы пожелать нашим женщинам легкого и удобного быта, более благоприятных условий труда, чтобы у них тоже оставалось больше энергии, времени и возможностей для самих себя, для того, чтобы раскрывать свои таланты.

"DÜŞMƏNLƏRİNDƏN GÜCLÜ ŞƏXSİYYƏT"

Tanınmış şair, publisist və tədqiqatçı Teyyub Qurbanın son illər Mir Cəfər Bağırovun həyat və yaradıcılığı ilə bağlı respublika mətbuatında dərc etdiyi məqalələr geniş oxucu kütlələrinin marağına səbəb olub. Ayrı-ayrı qəzet və jurnallarda, kitablarda M.C.Bağırovun xalq qarşısındakı bir sıra xidmətlərinə kölgə salmağa çalışan, Sovetlər ölkəsinin siyasi burulğanları dövründə respublikaya rəhbərlikdə buraxdığı səhvləri xalqa qarşı düşmənçilik, Vətəne xəyanət kimi qələmə verən yazarlara tarixi faktlar və arxiv sənədləri əsasında tutarlı cavablar verən T.Qurban, nəhayət, uzun illərin axtarışlarını siyasi publisistikamızda qiymətli bir kitaba çevirib: "Düşmənlərindən güclü şəxsiyyət". (Bakı, Şirvan-nəşr, 2006.).

Kitabın adından göründüyü kimi, 1896-cı ildə Bakı quberniyasının Quba şəhərində anadan olmuş, uzun illər məsul vəzifələrdə çalışmış, 1933-cü ildən etibarən 20 il Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinə rəhbərlik etmiş, xidmətlərinə görə beş dəfə Lenin ordeninə layiq görülmüş, dövrünün görkəmli partiyaya və dövlət xadimi kimi tanınmış Mir Cəfər Abbas oğlu Bağırov həqiqətən də güclü şəxsiyyət idi və sovet dövrünün nüfuzlu rəhbərlərindən biri kimi respublikamız üçün çox işlər görmüşdü. Buna baxmayaraq, çox vaxt haqsız tənqidlərə və həftə təhqirlərə məruz qalmışdı. M.Ə.Rəsulzadə "Yeni Qafqasya" jurnalında yazmışdı: "Azərbaycan xalqının cəlladı Mir

BİR KİTAB HAQQINDA

Cəfər Bağırovu su təsərrüfatına başçı qoymuşlar. Zənn edirəm ki, Zaqafqaziya çaylarının suları ona Azərbaycan oğullarının qanına bulaşmış əllərini yuyub təmizləməkdə kömək edəcəkdir".

Moskvada yaşayan alim-yazıçı Əbdül Hüseynov özünün "XX əsrin yüz görkəmli azərbaycanlısı" kitabında 99 nəfəri müsbət, bir nəfəri - M.C.Bağırovu mənfi şəxsiyyət kimi təqdim edərək yazıb: "Mir Cəfər Abbas oğlu Cəfərov. Azərbaycan xalqının cəlladı. 1933-53-cü illərdə respublika diktatoru".

Son illər çap olunmuş bir sıra məqalələrdə və kitablarda M.C.Bağırova "Mircəllad", "Mirqəzəb", "cəlladbaşı", "İblis", "Azərbaycan ziyalılarının qəddar düşməni", "Allahsız", "dövrünün zülmələrinin icraçısı", "millətçi", "qanıçən", "qart erməni", "millət qatili", "rus və erməni nökrəri" damğaları vurulub. Teyyub Qurban həmin məqalə və kitab müəlliflərinə, M.C.Bağırova "ruhən, mənəviyyatca və əməlcə Azərbaycan xalqına yad olan Bağırov" deyənələri arxiv materialları əsasında tutarlı cavablar verir, M.C.Bağırovun xalq qarşısındakı tarixi xidmətlərini oxucuların nəzərinə çatdırır.

Müəllifin yazdığı kimi, keçmiş rəhbərin xidmətləri bir deyil, iki deyil. O, xalqımızın Uzeyir Hacıbəyov, Cəfər Cəbbarlı, Səməd Vurğun, Mirzə İbrahimov, Yusif

Vəzir Cəmənzəminli, Mikayıl Rəfil, Əziz Şərif kimi görkəmli oğullarını və neçə-neçə başqa tanınmış ziyalılarını repressiyalardan qoruyub mühafizə etmişdi. Onun rəhbərliyi dövründə Azərbaycan ədəbiyyatı, mədəniyyəti, incəsənəti xeyli inkişaf etmiş, onlarca görkəmli sənətkarımız yüksək fəxri adlara, dövlət mükafatlarına layiq görülmüş, bütün dünyada tanınmışdı.

O dövrün bir sıra mühüm tikililəri - Samur-Dəvəçi kanalının çəkilməsi, Ələt-Culfa dəmiryolunun açılışı, Sumqayıt, Mingəçevir, Daşkəsən şəhərlərinin əsasının qoyulması, Neft daşları yatağının fəaliyyətə başlaması, Bakı metropoliteninin özülünün qoyulması, Naxçıvanda sənaye əhəmiyyətli duz mədənlərinin istifadəyə verilməsi, Mingəçevir su anbarının tikintisinin başa çatdırılması M.C.Bağırovun adı ilə bağlıdır. Onun təşəbbüsü ilə Azərbaycan Elmlər Akademiyası təsis edilmiş, Azərbaycan Dövlət Musiqili Komediya Teatrı yaradılmışdır, bir sıra institutlar açılmışdır. Bu gün Bakının əzəmət və gözəllik rəmzi olan Hökumət evi, Elmlər Akademiyasının yeni binası, M.F.Axundov adına Respublika Dövlət Kitabxanasının, Daxili İşlər Nazirliyinin, Şəhriyar adına klubun, Azərbaycan Dövlət Dram Teatrının, Politexnik institutunun tədris korpusunun binaları, respublika stadionu və onlarca başqa tikililər M.C.Bağırovun rəhbərliyi dövrünün yadigarlarıdır. Dövrünün tanınmış rəhbərlə-

rindən olmuş Mir Cəfər Bağırovu beynəlmillətçi olmamaqda təqsirləndirilənə cavab üçün birçə faktı qeyd etmək kifayətdir. Bir vaxt Qusarda kənd məktəbinin müəllimi işləmiş M.C.Bağırov ləzgi xalqına rəhbərliyin ifadəsi olaraq, onun dilini dərindən öyrənmişdi və yerli gələndə bezi tədbirlərdə bu dilde danışmışdı. Onun rəhbərliyi dövründə 19 rayonu I katibi vəzifəsində ləzgilər işləyirdi. Ləzgilər Naxçıvan MSSR Nazirlər Sovetinin sədri, Azərbaycan SSR Ali Məhkəməsinin sədri, nazir vəzifələrində, Daxili İşlər Nazirliyində, Azərbaycan KP Mərkəzi Komitəsində məsul vəzifələrdə çalışmışdı. Onun rəhbərliyi dövründə respublikada ilk keçiçi Qırmızı Bayraq ləzgi rayonu Qusar almışdı, ilk dəfə Lenin ordeninə layiq görülməli I katib və müəllim də ilk staxanovçu da ləzgi idi. Düzlük, haqq və ədalət tərəfdarı olmasaydı, düzlüyü sevmə ləzgi xalqının yetirmələrinə bu qədər etibar etməzdi.

Şübhəsiz, o dövrdə ləzgilərə qarşı haqsızlıqlar da olub. Onların öz dilini və mədəniyyətini inkişaf etdirməsi, ana dilində təhsil alması, adət-ənənələri yaşatması, tarixini öyrənməsi ilə bağlı məhdudiyyətlər qoyulub, neçə-neçə ləzgi ziyalısi repressiya qurbanı olub. Lakin bunlar əsasən M.C.Bağırovun iradəsindən asılı olmayan, qırmızı imperiyanın "azsayılı" adlandırdığı xalqlara qarşı həyata keçirdiyi terrorun nəticəsi idi. Qırmızı imperiya belə müsibətləri təkcə ləzgilərin deyil, Azərbaycanda yaşayan digər xalqların da başına gətirmişdi. Bu ümumi bə-

lanı birbaşa M.C.Bağırovun fəaliyyəti ilə bağlamaq həqsizlikdir. Onun respublikaya rəhbərliyi dövründə Azərbaycan KP MK-nin ikinci katibi işləmiş Həsən Seyidov "Press-fakt" qəzetinin 1997-ci ilin 14-20 mart tarixli sayında yazmışdı: "Bu gün şərəfli adını böhtan və ləkələrdən təmizləməyə böyük ehtiyacı olan M.C.Bağırov xalqını, Vətəni sevmə, onun rifahına çalışan zəhmətkeş insan idi. Zaman gələcək, bu həqiqətlər öz yerini alacaq". T.Qurbanın yazdığı kimi, "həmin zaman gəlmişdir və inkaredilməz həqiqətlər Mir Cəfər Bağırov haqqında illər uzununu uydurulmuş bütün yalanları alt-üst etməkdədir".

Yalanları alt-üst etməkdə Teyyub Qurbanın böyük tədqiqatçılıq işinin bəhrəsi kimi ərsəyə gəlmiş "Düşmənlərindən güclü şəxsiyyət" kitabı, şübhəsiz, böyük əhəmiyyət kəsb edir.

M.MƏLİKMƏMMƏDOV.

ЩИЙИ ТІВАРАР

ФАТИМА КЕРИМОВА

Лезги ва урус чаларалди шиирар теснифзавай Фатима Миронан руш Керимовади Бакудин Гьукуматдин Университетдин филологиядин факультетда келзава. Дидед чалал гзаф рикI алай ада хайи чалакайни хуьрукай, иер тебиатдикайни инсанрин кьайгьуйрикай туькIурнавай чалар рикIел аламукьдайбур я. Са бязи шиирра Фатимади вичин хайибурун ватан тир КIлар райондин Пиралрин хуьруьн кьамат яратмишзава. Агдадихь чна сифте яз Ф. Керимовадин кьве шиир кIелдайбурув агакьарзава.

ЗИ ХУЪР

Гьар йисуз алуькайла гад,
Зун хуьруьз рекье гьатда фад,
Зи кIвачик тебиатди сумаг экийда,
Ам акур чIавуз за чIал ахьайда.
Чан зи хуьр, генг, чIехи,
Гьар патай аквазва
Шагдагьдин клукI рехи.
ХупI михьи я инин гьава,
Кьекьвез жеда зун тама, сува.
Кварцив яд гьана булахдин серин,
Тпанурдай неда за паквар ширин.
Аялар кхезва бебеликар гвай,
Дидед аш чразва эвеликар квай.
Рагьмана мад сала кIарасар хазва,
Суса лилибанда кьветхверар твазва.
Хуьруьн кьуьзубуру гьей кимер хуьзва,
Гьвечи Иманни чи кIелер хуьз ава.
ИкI югь алатиз рагдан хьайила,
Мадни Варз дагьларин мугьман хьайила,
Чайди кьулал алай, кьачур чIавуз звал,
Вири акьахзава ял ягьиз кьавал.
Жузамир гьинаг я и женнет макан,
Пиралрин хуьр я ам - зи хайи Ватан!

ЦУЪКВЕР

Пара кIанда заз цуьквер,
Ваз чизва.
Цуькверикай расда за муькьвер
На гьизвай.
ХуьтIуьзни, гатузни зи кIвалин кьене
Гад я, гад.
Цуьк хьиз ахьа жезвай зи гуьгьуьл
Шад я, шад.
Са юкьуз и цуьквер
Эгер кьурайтIа,
За мадни хуьда вун
РикIин харада.
Ана чка авач
Чир хьухь, чарадаз.
...Ава зун шиирив
Чарар аIуриз.
Лагь, рикIин гафар на,
Цуьквер ракуьриз.
Зи кIвал ацIанва мад,
Зун шад я
Авач дуьньяда ви тай,
Вун сад я!

ДАГЪУСТАНДАЙ ЧАР

ЭВЕР ГАНВА

Ахцегь райондин агьсакьалри пата-кьерехда кIвалахзавай ватангьлийриз хайи хуьрериз хтун, абур абадарун патал эвер ганва. Им чи райондин кьил Сафидин Мурса-лова хуьрерин дуланажагьдин шартIар хьсанаруни месэла кIевелай гьиле кьунин нетижа я.

Алай вахтунда чи райондин хуьрерин гьалар хьсан патяхь дегиш жезва. Мисал яз жув яшамиш жезвай Ухулрин хуьр кьалуриз жеда. Ахцегьай Ухулиз 27 километрдин машиндин рехь тухванва. Хуьре спутникдин антенна эцигнава. Ухулиз булахдин яд гьанва. Хуьре телефон хьун патални кьайгьу чIугунва. Муькуь хуьрерани дуланажагьдин шартIар югь-кьандивай хьсанарзава.

Кье чи хуьрер кIвачел ахкьалдардай вахтар алуькьнава. Гьавилай чна ахцегьвиар вуж гьина аватIани, виридаз эвер гузва: гьелелиг чи хуьрер, кьайи булахар, генг яйла-хар чкадал аламаз, чарабурун гьиле гьят тавунмаз хайи хуьрериз, ватандиз хьша, хайи чилериз исивал ая.

БИБРАГЬИМОВ,
Ахцегь райондин Ухулрин хуьр

Редакциядай: *Ахцегьвийрин эвер гун анжах гьа райондин агьалийриз, Кьиблепатан Дагьустандин лезги районриз ваь, гьакIни Азербайжандин лезгийриз талукьди я, лугьуз жеда. Чи республикадин шумудни са лезги хуьрер кьвердавай ичIи жезва. Им гележегда а хуьрер чкадал аламукьдач лагьай чIал я. Гьа и крар фагьумна "Самур"ди "Чи хуьрер" рубрика кардик кутунвайди я. И рубрикадик кваз газетдин чинриз акьудзавай макьалайра чнани чи пата-кьерехда кIвалахзавай жезгийриз ватандиз хтун теклифнава. Играми кIелдайбур! Чна квевай Б.Ибрагьимован макьаладихь авсиятда куь фикир-фагьумар гьихьтинбур ятIа редакциядиз малумарун тIалабзава!*

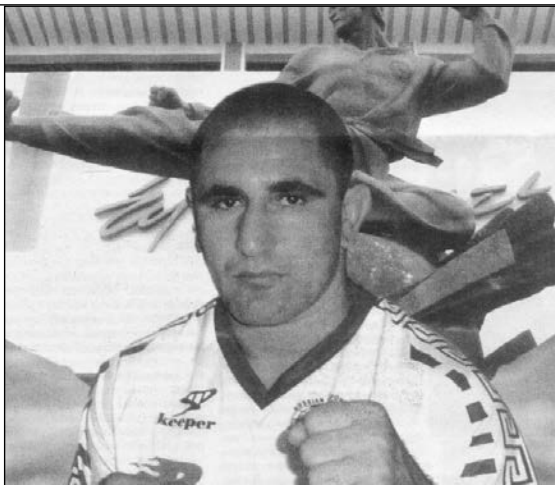
ЧИ КЬЕГЬАЛРИН АГАЛКЬУНАР

ПУДРА ЧЕМПИОН

И йикьара панкратиондай Пхеньянда кьиле феи дуьньядин чемпионатда вич Кьиблепатан Дагьустандин Ихрек хуьрй тир Ямил Эфендиева вири гьейранарна. 85 килограмдин заланвилай акьажунра Ямила чIехи агалкьун кьазанмишна ва ина кьизилдин медаль кьачур ам пуд лагьай гьилера дуьньядин чемпион хьана. Чемпионатда 43 уьлкведай 600 спортсменди иштиракзавай.

Панкратион кьадим грекдин кьайдаяр авачир женг-акьажун я. 2005-йисан ноябрдиз Бразилиядин Сан-Пауло шегьерда кьиле феи дуьньядин чемпионатда Ямил кведра чемпион хьана. Сифте ада вичин заланвилай (85 килограм) чемпиондин тIвар кьачуна. Ахпа гьа са вахтунда 100 килограмдин заланвилай акьажунрив экечIна. И женгина Бразилиядин машгур пагьливан Жулио Падейредиз гьалиб атай лезги жегьил квед лагьай гьилера дуьньядин чемпионвилин тIварцIиз лайих ачуна.

Пудра дуьньядин чемпион Ямил Эфендиев Урусатдин Омск шегьерда яшамиш жезва.

Ада Омскдин Гьукуматдин Университет акьалтIарнава. Дуьньядин чемпионатдал кведдалди Я.Эфендиев гьам Кьазахстандин, гьамни Урусатдин чемпион хьанай. Икьван гагьди лезги кьегьал садрани магьлуб хьанвач. Исятда Ямил 2007-йисан июлдин вацра Киевда кьиле фена кIанзавай Европаддин чемпионатдиз гьазур жезва.

ТІВАР КЪАЧУНА

Боксдай Болгарияда кьиле феи Европаддин чемпионатда Кьиблепатан Дагьустандин СтIал Сулейманан райондин Агьа СтIалрин хуьрй тир Альберт Селимов

ва 57 килограмдин заланвилай чемпионвилин тIвар кьачуна.

Виликан йисара Альберт Урусатдин чемпион хьанай ва ада шумудни са акьажунра агалкьунар кьазанмишна. 2006-йисан Европаддин чемпионат А.Селимов патал чIехи имтигьан хьана. Эхирда ам Англиядай атай Стивен Смитахь ва азербайжанви Шагьин Имановахь галаз акьажунриз акьатна. Гзаф гужлу рекьиб тир Стивеннавай лезги кьегьалдин хура акьвазиз хьанач. Шагьиназ лагьайтIа, ам 28:10 гьисабдалди гьалиб атана.

Вичин 20 йис цийиз тамам хьанвай Альберт Селимов исятда боксдай Европаддин виридалай жегьил чемпион я.

ЧЕШНЕ КЪАЧУ!

ДИДЕД ЧИЛАЗ КЪАЙГЪУ

Дагьустандин лезги районрин юкьван мектебра дидед чIал чирунин ери кьвердавай мадни хьсанарзава. Мисал яз Мегьарамдхуьруьн райондин Советский хуьруьн юкьван мектебда кьиле тухузвай мярекатрикай лугьуз кIанзава. Ина вацра садра лезги чIаланни литературадин гьафте кьиле тухузва. Гьар гьафте тухуниз талукь гегьенш план туькIурна, ахпа кIвалахдив эгечIзава.

Гьар са кIвалахдив рикI гваз эгечIайла, нетижани хьсанди жеда. Лезги чIалан кабинетда гзаф кьадар аквадай пособиар цийи хьувунва. ЧIехи классрин аялри "Самур" тIвар алаз план газет акьудзава. Мектебдин квед лагьай мертебада лезги чIалал акьатнавай цийи ктабрин выставка, аялрин яратмишунрин, чешнелу дафтартин стандар туькIурнава.

Гьафтедин вахтунда саки вири классра лезги чIаланни литературадин муаллимри ачух гарсар тухуда, ватандикай, хайи халкьдин сейли рухвайрикай, хайи хуьрукькай ва маса темайрай сочинениар кхьиз тада. Азад темадай кхьенвай виридалайни маналу сочинение кьейд авуна, аялриз грамотагар гуда.

Лезги чIалал лап хьсандиз кIелдайбурун арада кьиле физвай конкурсар иллаки тариф авуниз лайихлу я. Гьалибриз премияр гуда, абурун шикилар цлан ва райондин газетрин чинриз акьудда. Гьа ихьтин мярекатри аялриз дидед чIал мадни пара кIанарзава.

Ферид ВАГЬАБОВ,
лайихлу муаллим.
Дагьустандин
Мегьарамдхуьруьн район.

ЧИ БУБАЙРИ ЛАГЬАНАЙ...

- Хайи кIвач я яргьи жеди, я куьруь.
- Хва бубадал кьведа, руш дидедал.
- Чарчи рикIикай яд хьвада.
- Амукьай ци ни кьачуда.
- НекIеди кана, тугьадиз уф гузва.
- Такабурлу дагьларизни жив кьвада.
- Яцра цайиди яцра недайди туш.
- Нисинлай югь акурдахь галаз рахаз жедач.
- Кашуни душмандин рак ахьайиз тада.
- Сабур авур хипре сар гьана, цегьре чIар.
- Яру яц яру хамуна аваз рекьиди.
- Хуьзвай кицI чIарчIелай чир жеда.
- Аял авай кIвале масадан гаф жедач.
- Гузвайдини Аллагь я, кузвайдини.
- Веледди хкIурай рикI са куьнвивайни сагьариз хьжедач.
- Гатун тавур прунздикай аш жедач.
- Жанавур садра тIуьналди тух жедач.
- Мурдар кицI вацIу тухуда.

КIватIайди Периханум КЪИТЕЛИЕВА я.

Onun kimi sənətkarlar həyata az-az gəlir. Təkcə doğma xalqının deyil, həm də qardaş xalqın musiqisinə və mədəniyyətinə töhfəsini verən, hər iki xalq tərəfindən sevilən, sevilə-sevilə zirvələrə yüksələn sənətkarlar. Musiqi və teatr sənətində öz dəst-xətti ilə seçilən belə sənətkarlardan biri də Düriyyə Rəhimovadır.

D.Rəhimovanın Azərbaycan və ləzgi xalqlarının musiqi və teatr mədəniyyətində xüsusi yeri var. 60 ildir ki, səhnədədir. Bu xalqların səhnələşdirilmiş dram əsərlərində ən çətin rolları ifa edib və 100-ə yaxın yaddaqalan obraz yaradıb.

Uşaqlığım və cavanlığım onun mahnıları ilə səhlənib və hələ də o səsini səhrindən qurtula bilmirəm. Düriyyə xanımın "Can Dağıstan, can Azərbaycan" mahnısının musiqisi və sözləri hələ də qulaqlarımda səslənir. O, bu mahnını elə yanıqlı, elə təsirli oxuyurdu ki, elə bil müğənni bir övlad kimi valideynlərini (Azərbaycanı və Dağıstanı) bağrına basıb əzizləyirdi...

Onun sənətinin sehiri ilə bağlı bir neçə misal çəkmək istəyirəm: Payız günlərindən biri idi. Mən nəhardan sonra qabları yuyur, anam isə aynabəndin döşəməsini silirdi. İkimiz də qüssəliydik. Birdən radio-da Düriyyə Rəhimovanın mahnıları səsləndi. Qeyri-ixtiyari hər ikimiz ona qoşulub oxumağa başladım. Qüssəli əhvaldan əsər-ələmət qalmamışdı. Yuduğum qabları yerləşdirəndə döşəmədə qan izləri gördüm. Səsi mi boğdum. Anam mahnı oxuyar oxuyar aşağı mərtəbədə öz işi ilə məşğul idi. Onu səsləyən kimi, oxumağımı kəşib, ufuldamağa başladı. Təz özümü yetirdim. Döşəməni yuyanda əli yerdəki iti baltaya toxunmuş və kəsilmişdi. Düriyyə xanımın səsinin sehrinə düşdüyümdən nə ağrını hiss etmiş, nə də qana əhəmiyyət vermişdi...

Bir gün Qusarın kəndlərindən birində məşhur ləzgi dramaturqu Şamxal İdrisovun "Pərixanım" tamaşası göstərilmiş. Tamaşada xan öz çirkin niyyətlərini həyata keçirmək üçün Pərixanımı uşaqlarının başını kəsməklə hədələyirmiş. Pərixanım (Düriyyə Rəhimova) elə yanıqlı səsle mahnı oxuyur ki, tamaşaçılardan beziləri ağlayır, beziləri xanı məzəmmət edir. Qəflətin 13-14 yaşlarında bir tamaşaçı oğlan Pərixanım qahqar çıxaraq, xana hədə-qorxu gəlir... Belə hallar çox olmuşdu. Düriyyə xanım bütün tamaşalarda rolları elə inandırıcı oynayırdı ki, tamaşaçıları öz-lərini səhnədəki hadisələrin iştirakçısı hesab edirdilər...

Avtobusla uzaq yola çıxmışdım. Mənzilin tez başa çatması

üçün yol yoldaşımı söhbətə tutdum. Ləhcəsindən xaçmazlı olduğu bilirdi. Tanış oldum, adı Düriyyə idi. O, bu adın neçə qoyulduğu ilə bağlı maraqlı söhbət etdi. 1961-ci ildə Müzəffərəbə kəndində Adagül kişinin qızı olur. Gənc ata qızına yaxşı ad seçmək və onu sənədləşdirmək üçün kənd sovetinə gedir. Kənd soveti sədrinin kabinetinə girəndə buranın adamla dolu olduğunu görür. Hamı sakitcə radiodan gah ləzgicə, kah da azərbaycanca səslənən mahnıları dinləyirdi. Ovladının dünyaya gelişindən fərəhlənən atanın sevinci bu mahnıların təsirindən daha da artır və o, qızına həmin mahnıları ifa edən məşhur Düriyyə Rəhimovanın adını seçir. Kabinetdəkilər onun hərəkətini alqışlayır, uşağa xeyir-dua verirlər. Bu, xalqının öz sənətkarına dərin hörmət və məhəbbətinin təzahürü idi. Təəssüf ki, ötən əsrin 80-ci illərindən sonra Düriyyə Rəhimovanın mahnıları Azərbaycan radiosunda səslənmir.

Omrünün 16 ilini Qubada, 44 ilini isə Dərbənddə Azərbaycan və ləzgi xalqlarının mədəniyyətinin

təbliği yolunda şam kimi ərmiş 77 yaşlı sənətkarı bir daha yaddaşlara qaytarmağı özümə borc bildim. Dağıstanın "Ərənlər" pirini ziyarət edəndən sonra, Dərbənddən qayıtmaq qərarı aldım. Dərbənd vəğ-zalında avtobusdan düşən kimi, Azərbaycan Dövlət Dram Teatrının yerini soruşdum və sonra Dağıstanın xalq artisti Düriyyə Rəhimovanı xəbər aldım. Onun evi yaxındadır, dedilər, qarşıda 12 mərtəbəli binanın 4-cü mərtəbəsində yaşayır, özü də xəstədir, evdə olur. Düriyyə xanımın ünvanını belə asan tapmağıma necə sevindimse, onun xəstə yatmağına bir o qədər kədərləndim.

Kimliyimi, nə məqsədlə gəldiyimi biləndə ağrıları gizlətməyə, gülümsəməyə çalışdım. Kiçi otaqlı mənzil də, ona xidmət edən qızı və nəvələri də özü kimi sadə idi. Söhbətində

elə bil ki, yaradıcılığının hər günü, hər ayı üçün hesabət verirdi. Həyatından, xalq qarşısındakı xidmətlərindən danışıqca sinəsi dəyir kimi qabarıq, söhbətinə bir qədər ara verərək, elə bil saflaşır, durulur və sonra qürur hissi keçirirdi.

Düriyyə Rəhimova 1929-cu ildə Quba rayonunun Qımıl kəndində anadan olub. İlk dəfə bu kənddə məktəb tikdirmiş atası Gülbaba Rəhimov sonralar Qusarda bank müdiri, Əniq kəndində dairə icraiyyə komitəsinin sədri vəzifələrində işləmiş nümunəvi kommunist kimi Quba Rayon Partiya Komitəsində məsul vəzifəyə irəli çəkilməmişdi. Düriyyə birinci sifə Qubada gedir. İlk iki övladlarını itirmiş valideynlərindən ötrü onun ayağı sayalı olmuş və qızdan sonra ailədə daha iki qız və iki oğlan dünyaya gəlmişdi. Düriyyə ailənin əziz xələfi olduğu üçün valideynlərinin onun IV sinifdən Quba şəhər xorunda solist kimi çıxış etməsinə etiraz etməmişdilər. Bayram tədbirlərində tez-tez böyük səhnəyə çıxan balaca Düriyyənin mələhətli səsi hamını valeh edir, onun hər çıxışı hərəkətli alqışlarla müşayiət olunurdu. Onu tez-tez yerli radio verilişləri redaksiyasına dəvət edirdilər. Odur ki, Qubanın kəndlərində

də Düriyyə Rəhimovanı tanıyır, "bu qız yaxşı müğənni olacaq" deyirdilər. Amma o vaxt Quba kimi bir yerdə bu fikri həyata keçirmək asan deyildi. Bir gün bu xəbər kənddə kolxoz sədri işləyən, daim at belində, əli qırmançılıq gəzən Əlixan əmisinə çatır. Əmisinin qırmancının göynərtisi Düriyyə xanımın canından hələ də çıxmıyır. O vaxt çoxları əmisinin hərəkətini alqışlayırdı, amma yeniyetmə Düriyyəyə ürək-dirək verən, onu başa düşən də tapılırdı. Həmin illər Gülbaba müəllimlə Quba tibb məktəbində oxuyan bir neçə qız qalırdı. Düriyyə onlardan Müllükcahanla daha çox yaxınlıq edir, hər sիրrini ona deyirdi. Valideynləri şübhələnməsinlər deyərək ev paltarında qızların yanına gedir, oradan isə Müllükcahanın paltarlarını geyinərək, radioda çıxış etməyə gedirdi. Yerli radio işçilərindən adının elan edilməməsinə xahiş edirdi. Düriyyə Rəhimova həyatın əzabını, göynərtisini duya-duya sənətə doğru kövrək addımlarını atırdı. Onu bu yoldan heç kim çəkəndirə bilmədi...

Düriyyə Rəhimova Quba pedaqoji məktəbinə daxil olanda hazırda Dağıstanda şair, dramaturq və bəstəkar kimi tanınmış Asəf Məhmanla tanış olur. Onlar bir partada, yanaşı oturmuşdular. Hər ikisi məktəbdə keçirilən bütün tədbirlərdə fəal iştirakçısı idi. Onların yaradıcılıq əlaqələri bu gün də davam edir. Gənc pedaqoq Quba 1 sayılı uşaq evində müəllim işləyərək işləyərək rəhbərlik edirdi. Düriyyə səhnədə yaşaya bilmirdi, tez-tez şəhər mədəniyyət evinin tədbirlərində iştirak edir, Quba Dövlət Dram Teatrında aktrisalrı əvəz edirdi.

1947-ci ilin payızında gənc Düriyyə I respublika mahnı olimpiadasının iştirakçısı kimi Qubadan Bakıya göndərilir. Orada hər iştirakçı bir mahnı ifa etməli idi. Amma Düriyyənin səsi xoşlarına gəlir və ona üç mahnı ("Kəsmə şikəstə" və "Şahnaz" muğamlarını, Adil Gərayın "Laylay" mahnısını) oxumağa icazə verirlər. Eyni zamanda qızın səsinə birbaşa əfirə ötürürlər. Yekun konsertində ona "Kəsmə şikəstə"ni oxumağı məsləhət görürlər. Olimpiadanın yekun konserti filarmoniyada keçirildi. Milli paltar geyinmiş gənc Düriyyənin ifası uzun sürən alqışlarla müşayiət olundu. Pərestişkarları ondan "Şahnaz", "Laylay"ni oxumasını xahiş edirlər. Bunlar bir gün əvvəl onu radioda dinləyən adamlar idi. Leyla Terequlova və Respublika

xalq yaradıcılığı evinin direktoru Ağasəlim Manaflı uzun müddət onu səhnədə saxladılar. Tamaşaçı alqışları ara vermirdi. "Şahnaz"ı oxudu. "Laylay"ni bütün zal onunla birgə, ayaqa qalxıb ifa etdi. Düriyyənin insanı rıqçətə gətirən səsi tamaşaçıların o qədər xoşuna gəlmişdi ki, qızı payız güllərinə qərq etmişdilər. O gündən Düriyyə xanımın payız güllərinin vurgunudur, onları görəndə səhnəyə, böyük səhnəyə ilk geliş yadına düşür.

1956-cı ildə keçirilən Respublika gənclər festivalında Düriyyə Rəhimova Hacıbaba Hüseynovun "Sənin gözəlin", Səid Rüstəmovun "Qurban adına", Həbib Əliyevin "İlk məhəbbət" mahnılarını, 1957-ci ilin II Respublika gənclər festivalında Hacıbaba Hüseynovun "Həkim qız", Səid Rüstəmovun "Getməgetmə" mahnılarını və Əjdər Gəreyxanovun "Nazlı ceyran" adlı ləzgi mahnısını ifa edərək, böyük uğur qazandı. O, hər iki festivalın laureatı oldu. Münsiflər heyətinin üzvlərindən Xan Şuşinski və Həqiqət Rzayeva qızın səsinə çox bəyənir və onu operaya dəvət edirlər.

1956-cı ildə Quba Rayon Partiya Komitəsinin qərarı ilə Quba mədəniyyət evinin direktoru təyin olunan Düriyyə xanım az müddət ərzində burada xor, dram və sair

"Bahar"ında Qumru, B.Vahabzadənin "Vicdan"ında Şəlalə, S.Rüstəmovun "Rəisin arvadı"nda Bənövşə, "Durna"da Lələ və Durna, "Xoşbəxtlər"də İnci rollarında oynanmış, Qusar, Şamaxı, Şəki, Göyçay, Yevlax, İsmayilli, Zaqatala, İmişli, Saatlı, Ağsu, Qəbələ, Oğuz, Qax, Balakən və sair rayonlarda, həmçinin Sumqayıt şəhərində qastrol səfərlərində olmuşdur. 1962-ci ilin noyabrında Mədəniyyət Nazirliyinin əmri ilə Quba Dövlət Dram Teatrı bağlandıqdan sonra D.Rəhimova Dərbənd şəhərindəki Süleyman Stalski adına ləzgi dram teatrında işə düzəlir. Burada o, özünün yaradıcılıq imkanlarından geniş istifadə edərək, 50-dən artıq yaddaqalan obraz yaratmışdır. "Pərixanım" tamaşasında Pərixanım, İbrahim Hüseynovun "Sayad"ında Sayad, Oağdzenin "Fasine"sində Fasine, "Xanuma"sında Xanuma, Qiyas Məcidovun və Xürük Tahirin "Aşiq Səid"ində Dilbər, Zülfüqar Hacıbəyovun "Aşiq Qərib"ində Şahsənəm, Şekspirin "Kral Lir"ində Reqana, Molyerin "Xəsis"ində Eliza, Asəf Məhmanın "Mənim Sədəfim" pyesində ana, "Gülümət"ində Gülümət kimi obrazlar yaradan Düriyyə xanım eyni zamanda kənd zəhmətkeşləri qarşısında müntəzəm olaraq konsertlər verirdi.

1967-ci ildə Dərbəndə D.Rəhimovanın rəhbərliyi ilə "Dostluq" ansambli fəaliyyət göstərirdi. Xalq sevimlisi olan D.Rəhimova 1967-ci ildən 1986-cı ilə kimi fasiləsiz olaraq Dərbənd şəhər sovetinə deputat seçilmiş, şəhərin ictimai həyatında fəal rol oynamışdır.

Pərestişkarları onu "Dağıstan bülbulü", "İki xalqın nəغمəkər qızı" adlandırırlar. Düriyyə xanım Moskva, Leningrad və Bakı şəhərlərində keçirilmiş Dağıstan mədəniyyəti və incəsənəti günlüklərinin iştirakçısı olmuşdur. O, 1965-ci ildə "Dağıstan Respublikasının əməkdar artisti", 1977-ci ildə "Dağıstan Respublikasının xalq artisti" adlarına layiq görülmüş, 1986-cı ildə "Xalqlar dostluğu" ordeni ilə təltif edilmişdir.

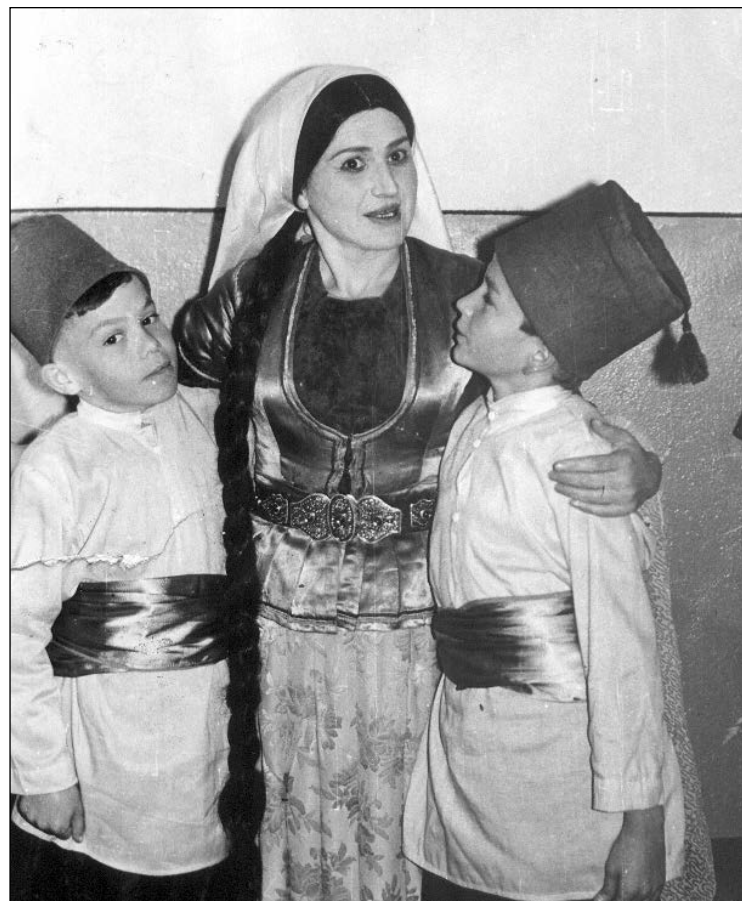
1989-1996-cı illərdə Düriyyə Rəhimova Dərbənddəki Azərbaycan xalq teatrında bədi rəhbər və rejissor vəzifələrində çalışmışdır. Bu teatrdə Səid Rüstəmovun "Beş manatlıq gəlin"ində Naznaz, M.Şamxalovun "Qaynana"sında Afət, S.Vurğunun "Fərhad və Şirin"ində Şirin, C.Cabbarlıın "Sölgün çiçəklər"ində Sara, "Pərixanım" tamaşasında Pərixanım rollarını oynamaqla kifayətlənməmiş, Azərbaycan teatrında səhnəyə qoyulmaqdan ötrü ləzgi və gürcü dramaturqlarının bir sıra əsərlərini Azərbaycan dilinə tərcümə etmişdir.

Onun rejissor kimi tamaşaya qoyduğu "Pərixanım" faciəsi, S.Rüstəmovun "Durna", U.Hacıbəyovun "Ər və arvad" komediyaları Dərbəndin Azərbaycan Dövlət Dram Teatrında müvəffəqiyyətlə oynanılmışdır. Düriyyə Rəhimova Dağıstanın xalq şairi R.Həmzətovun 80 illiyinə həsr edilmiş "Azərbaycan və Dağıstan", Azərbaycan klassiki M.Füzulinin yubileyi ilə bağlı "Füzuli-500" musiqili ədəbi kompozisiyalarının ssenari müəllifidir. O, Mahaçqalada keçirilən teatr festivalında mükafata layiq görülmüşdür. Rusiya Federasiyası Teatr Xadimləri İttifaqının üzvüdür.

O, bir sənətkar ömrü yaşayır və özünün davamçıları kimi qızlarını və bacısı qızlarını incəsənət aləminə cəlb etməsi ilə fəxr edir. Dağıstanın əməkdar artisti mərhum Nəsir Həşimoğlunun uğurlarında onun böyük əməyi olmuşdur. Böyük qızı Almaz Dərbənd tarix muzeyində şöbə müdiri vəzifəsində işləyir. Yağub isə Dərbənddəki Azərbaycan Dövlət Dram Teatrında rejissor işləməklə yanaşı, şəhər musiqi texnikumunun aktyorluq şöbəsində rejissorluqdan dərs deyir. Düriyyə xanım da həmin texnikumda nitq mədəniyyətindən dərs deyərək, Azərbaycan teatru üçün savadlı aktyorların yetişməsinə kömək göstərir. Onun öz qızları və bacısı qızları Sevdə, Aybəniz, Diləfruzla birgə yaratdığı "Ulduzlar" ailə ansambli da tamaşaçılar tərəfindən rəğbətlə qarşılanır.

Düriyyə xanımın söhbətimizin sonundakı sözlərini unuda bilmirəm: "Azərbaycan məni yetirib, boya başa çatdırıb, Dağıstan isə mənə qolqanad verib, göylərə uraldıb. Hər ikisi mənim üçün çox doğmadır. Oxuduğum mahnıdakı kimi, "Can Azərbaycan, Can Dağıstan!"

Əfruz RƏHİMOVA, şair.

Dağıstanın xalq artisti D. RƏHİMOVA Pərixanım rolunda.

“САМУР” ДИН МЕКТЕБ

САИД АГЪМЕД (XVIII виш йис)

■ Саид Агъмед лезги чилерал хъиз, вири Дагъустандани машгъур сеняткар тир. Ада са къадар шиирар азербайжан, араб ва фарс чаларални хъеней. Набир шагди лезгийриз басрух гайи вахтунда Саид Агъмед 20-25-йисарин гада тир. Адан гъакъбиндай пешекаррин арада къве жуьредин фикир ава. Садбуру Набир шагдин зулумар вилералди акур шаир хайи ватан туна яргъариз акъатна, къураба хъиз яшамаш хъана ва гъурбатда рагъметдиз фена лугъузва. Муькуьбуру лугъузвайвал, Саид Агъмеда гъиле яракъ къуна вичин ватангълийрихъ галаз санал душмандин аксина женг члугуна.

Шаирдикай ихътин риваятни ава: Садра абурун клеретидай сагъ амукъай ксар къадардиз гзаф тир фарсари элкъурна къунай. Есирда къунвайбур Набир шагдин патав гъанай. Шагди абур тарагъаждай кудун патал буйругъ ганай. Гъикъ ятлани Саидак хъел акатнай ва ада лагъанай: “Вун гъикъи шагъ ятла чаз инсан хъиз рекъидай мумкинвал це”. Шагди вун вуз кас я лагъана жузурла, ада “чин-чинал дяведа рекъиз кланзавай есир” хътин гафаралди жаваб ганай. Ахпа шаирди фарс чалал фарсарин са мисал тикрарнай: “Жуван душман чин-чинал, дяведа рекъиз алахъа”.

Садлагъана япарихъ ихътин мисал галукуьай шагъдиз гададикай хуш атана ва адаз Саид азад ийиз клан хъана. Амма шаирди ихътин ужуз азадвал къабулнач ва шагъдивай вичиз женг члугвадай мумкинвал гун тлаабна. Шагди айгъамдалди лагъана: “Икъван яхун вавай яракъ къуна зи пагъливандин хура акъвазиз жедани?” Гада вичин къастунал клеви яз акурла, Набир шагди пагъливанрикай садаз адахъ галаз ягъ-ягъунриз екъечлун буйругъна. Дяведа Саида пагъливан яна къена. Гададин къегъалвал акур шагди ам тарагъаждай куд тавуна, яргъал вилайтрикай садаз суьругън авуна”. И риваят акъулдивай къатуниз жедайди я. Вучиз

лагъайтла, Саид вич гуьгъуьллувилелди ватан туна маса уьлквейриз фенайтла, ам вири Дагъустанда машгъур хъунухъ мумкин тушир. Шаирдивай вичин уьмуьрдин эхирдалди гъурбатдай хкъез хъанач ва ам гъана рагъметдиз фена. Адан шииррай гъурбатда ватандин асрет члугур инсандин гъам-хифет ашкара жезва.

ШЕХЪРАЙ

Уьмуьр куьтягъ жезва са югъ такуна,
Зи гъал чириз, диде пашман шехърай захъ.
Дава тежер залан дерт за члугуна, -
Къуд патат тваз ишелдин ван, шехърай захъ.

Къисмет чпин даим бедбахт хъанвайбур,
Къуй атурай члулав жигер канвайбур.
Зин хъиз чпин чан туьтуьниз гъанвайбур,
Эхиз жезмач завай гъижран, шехърай захъ.

Багъ кутуна, за емишар атланач,
Ярдихъ галаз ширин къве гаф раханач.
Сагъ тир члавуз хийир-шийир къатланач,
Пекер, пурар, гъакъ зи балклан шехърай захъ.

Фелек хъана зун паталди зулумкар,
Цигел я зун акваз кланз дуст, юлдаш, яр,
Зи юлдашрин патав гумай ядигар,
Ктаб, дафтар, къелемдашни шехърай захъ.

Агъмед я зун, фанадихъ зи гала вил,
Ахиратдихъ элкъурнава за майил.
Эхир нефес я зин факъир, гъакъ сефил,
Аватла рикъ кудай инсан, шехърай захъ.

Чал квадрарайдан
ял атлуда.

Лезги халкъдин мисал.

КЪАЗАХСТАНДА ЛЕЗГИ МЕКТЕБ

Алай йисан октябрдин юкъвара Къазахстандин Актау шегъерда лезги мектеб кардик кутуна. Са къадар алаатайла лезгийрилай чешне къачур азербайжанвийри, эрменийри ва гуржийрини ина чпин мектебар тешкилна. И мектебри шегъердин къве юкъван мектебдин базадикай менфят къачуда.

Лезги мектебдиз, гъакъни муькуь мектебриз Мангистау Вилайтдин Чалар Вилик Тухунин Идаради пулунин такъатралди куьмек гуда. И мектебра гъам аялри, гъамни члехибуру клелда. Ина дидед чаларилай гъейри гъукуматдин чал тир къазах чални чирда. Цийи мектебрин ихтиярда тарсар клелдай утагърилай гъейри спортзал ва мярекатар тухудай зални вуганва.

60 ЙИС АЛАТНА...

И шикл 1946-йисуз Кцлар шегъердин 1-нумрадин мектебда члугунвайди я.

ЧИ ЧАЛАКАЙ

Чахъ чи члал авай хъиз, чи чилни ава.
Къведни сад хъиз хвена кланда.
Шейх Мегъамед ЯРАГЪВИ.

Лезги члал хуьн патал ам
хъсандиз чирун герек я.
Мегъамед ГЪАЖИЕВ.

Гъар са миллет дидед члалал виниз я.
Забит РИЗВАНОВ.

Вичин дидедиз гуьрмет ийизвай
касди вичин члалазни гуьрмет авуна
кланзава.
Гъажибег ГЪАЖИБЕГОВ.

Зун тебиатдал рикъ алай кас я.
Лезги члални гъа тебиат хъиз иер я.
Къияс МЕЖИДОВ.

Дидед члал вилин нинеяр хъиз хуьх.
Нуьреддин ШЕРИФОВ.

Чи члал къадимни я, деринни.
Чи буржи ам къегъалвилелди хуьн я.
Хуьруьг ТАГЪИР.

ФЕСТИВАЛЬ НАРОДОВ АЗЕРБАЙДЖАНА

С 6-го по 8-е декабря 2006 года в Баку пройдет музыкальный фестиваль народов Азербайджана. В отборочном туре жюри выберет лучшие песенные и танцевальные номера музыкальных коллективов. Известная лезгинская группа "Сувар" выступит со своей 2-х часовой программой, состоящей из фольклорных песен и танцев. Концерт пройдет 6-го декабря в 13⁰⁰. В Театре Песни имени Р.Бейбутова. Вход на концерт свободный.

Заключительный концерт фестиваля пройдет в здании Азербайджанской Государственной Филармонии 8 декабря в 18⁰⁰.

ГАФАЛАГ

Пач - хъицИкьдин бармак
 Пем: пем чукькуьн - гъиливди ягъун
 ПенцI - чекмедин кухунин кьеняй кьвалав гвай чIул
 Перж - алукинавай пек
 Ханадан - тIвар-ван авай тухум
 Хапур - герек тушир тадаракар
 Харжаф - эдебсуз
 ХвацI - гъвечи эркек аял
 ХиупI - паб
 Хшка - виКегъ
 Хьул - гъайванрин хамунин азар
 ХьуртIун - фу чрадайла ишлемишдай кьул
 Церева - уяхдаказ
 Цирав - йис бурма тир хеб
 Цмин - яру цуквер алай чуьлдин набатат
 ЦIайперес - цIуз икрамзавайди
 ЦIангур - недай хъач
 ЦIвенкI - ичин сорт
 Чарках - чархар кумачир араба
 Чик - шурва
 Чуквар - таза аялдал галчукдай пек
 Чустар - кьезил квачинкяб
 Чха - гуднавай кIарас
 Чылчыф - бебелиг
 ЧIачIам: чIачIам бармак - иер бармак
 ЧIих - наразивал
 ЧIурф - нерин хилен кьен
 Шаква - шиирдин жанр

*Чи кхьирагрин эсеррай и гафар жагъурна кьелемдиз
 кьачунвайди ДГУ-дин студент
 Айтекин БАБАЕВА я.*

ОБЪЯВЛЕНИЕ

Частной компании требуются:

менеджер по продаже
 токарь
 водитель категории "Е"
 охранник
 повар
 уборщица

Звонить по тел: 437 99 39.

ВНИМАНИЕ! КОНКУРС

“ПРОЗА - ДЕТЯМ”

Дорогие дети!
 Для вас впервые проводится международный творческий конкурс. Участниками конкурса могут стать все, кто пишет рассказы, сказки и повести на русском языке. Интересные произведения,

отобранные редакцией будут представлены для издания их в Москве. Это ваш шанс! Испытайте свою судьбу. Фортуна может улыбнуться именно вам. А редакция газеты "Самур" поддержит вас.

ПИРАМИДЫ: ЕЩЕ НЕ ВСЕ РАЗГАДАНО

Тайна египетских пирамид до сих пор не дает покоя человечеству. Тысячу лет назад существовало мнение, что они являются не только хранилищем знаний древних египтян по астрономии, религии и искусству, но и содержат в себе предсказания будущего. В 1865 году учеными было высказано предположение, что если взять за основу священный дюйм египтян и измерить длину внутренних покоев египетской пирамиды, то можно найти хронологические даты наиболее важных событий прошлого и будущего. Позже, на основании сделанных открытий, египтологи стали считать, что в архитектуре храмов Древнего Египта содержатся также зашифрованные символы философского, исторического и религиозного характера. Но и это еще не все. Установлено, что диагональ пирамиды Хеопса дает ее направление по меридиану с точностью до 4 ми-

нут 30 секунд. Это точнее, чем в Парижской обсерватории. Кроме того, меридиан, проходящий через пирамиду Хеопса, делит на две равные части поверхность моря и суши, считая Америку и Тихий океан. Вдобавок, широта, проходящая через центр пирамиды, делит также на равные части весь земной шар по количеству суши и воды. Все это свидетельствует о том, что еще за 2500 лет до н.э. египтяне знали точное соотношение поверхности всех материков и не случайно выбрали устье Нила для постройки пирамид Гизы. При измерении самой пирамиды Хеопса оказалось, что ее периметр, разделенный на двойную высоту, дает число "пи", с точностью до одной стотысячной. Интересно, что священная египетская мера длины - пирамидальный дюйм (равный современному английскому) составляет одну миллиардную часть орбиты Земли,

которую она проходит за 24 часа. Другая линейная мера пирамиды - локоть (соответствующий 25 дюймам) равен одной десятиллионной долиарного радиуса Земли. Сумма двух диагоналей египетской пирамиды, выраженных в дюймах, дает число лет, в течение которых северный полюс Земли совершает один полный оборот. Объем пирамиды, умноженный на удельный вес камня, из которого она сделана, дает теоретический вес земного шара. Удивительно, но архаические единицы мер англичан в точности совпадают со священными единицами древнего Египта! Все эти факты показывают, что пирамиды и на самом деле не являются всего лишь культовыми постройками. Что в действительности они собой представляют, все еще трудно сказать.

ALLAH RƏHMƏT ELƏSİN!

"Samur" qəzeti redaksiyasının kollektivi Həqiqət Zülfüqarovaya həyat yoldaşı **Zülfüqarın** vəfatından kədərli olduğunu bildirir və dərin hüznə başsağlığı verir.

"Səhhət" klinikasının kollektivi Həqiqət Zülfüqarovaya həyat yoldaşı **Zülfüqarın** vəfatından kədərli olduğunu bildirir və dərin hüznə başsağlığı verir.

Akif Xıdırov və Malik Məhəmmədovlu Həqiqət Zülfüqarovaya həyat yoldaşı **Zülfüqarın** vəfatından kədərli olduğunu bildirir və dərin hüznə başsağlığı verir.

САМУР

Главный редактор
 Седагет КЕРИМОВА

Адрес редакции:
 AZ 1073 Баку, Метбуат
 проспекти, 529-й квартал,
 Издательство "Азербайджан",
 этаж 3, каб. № 101.
 e-mail: samur@nm.ru

<http://www.samur.info>
 Расчетный счет
 26233080000
 Капитал банк г.Баку
 1-й Ясамальский филиал
 код 200037
 ВОИН 130024708

Газета
 зарегистрирована в
 Министерстве печати и
 информации
 Азербайджанской
 Республики. Рег. № 78

Индекс: 5581
 Тираж: 2200
 Тел: 432-92-17